

تأثیر کاربرد دستکش مطالعه، ابزاری برای تورق نسخه‌های خطی، کتاب‌ها، نشریه‌ها و دیگر مواد کاغذی، جهت حفاظت مواد از رطوبت و فرسودگی و افزایش سرعت کار

رضا احمدی زمانی^۱

چکیده

این پژوهش با استفاده از روش تجربی (تک گروهی) سعی دارد کاربرد «دستکش مطالعه و تورق» را به عنوان ابزاری برای تورق نسخه‌های خطی، کتاب‌ها، نشریه‌ها و دیگر مواد کاغذی، جهت حفاظت مواد از رطوبت و فرسودگی و افزایش سرعت کار مورد پژوهش قرار دهد. این تحقیق مواد موجود در مجموعه کتابخانه‌ها را از نظر حفاظت و نگهداری، به ویژه در حین مطالعه و تورق که بایستی به خوبی محافظت شوند مورد بررسی قرار می‌دهد. همچنین به گونه‌شناسی عوامل بیولوژیکی مخرب و عواملی که باعث ایجاد رطوبت، فرسودگی و آسیب‌های کلی منابع می‌شوند می‌پردازد. در این پژوهش به مهم‌ترین مخاطراتی که سلامتی کتابداران را تهدید می‌کند مانند: بیماری‌های تنفسی، گوارشی و حساسیت‌های پوستی و غیره اشاره شده است. به علاوه در مورد استفاده از دستکش جهت حفاظت دست، اختراع دستکش مطالعه و تورق، به قابلیت‌ها و مزایای دستکش اختراع شده و مراحل ثبت اختراع نیز پرداخته شده است.

یافته‌ها و نتایج پژوهش به دست آمده نشان داد ۹۸ درصد کتابداران تایید کردند، اکثر مواد کاغذی که با آن سر و کار دارند با گرد و غبار و مواد بیولوژیکی همراه است. بیش از ۹۵ درصد از کتابداران در محیط کار خود نسبت به بهداشت و سلامتی خود نگران هستند. اکثر کارکنان کتابخانه‌ها: بیش از ۹۳ درصد؛ به فقدان ابزاری مناسب برای تورق که دیگر نیازی به تر کردن انگشت نباشد اشاره کرده‌اند. بیش از ۷۹ درصد کتابداران استفاده از «دستکش مطالعه و تورق» را برای ورق زدن و حفاظت نسخ خطی، نشریات و کتاب‌ها ابزاری موثر دانسته‌اند. ۹۴ درصد از کتابداران حجم نمونه نیز اظهار داشته‌اند که در صورت استفاده از دستکش مطالعه در مقایسه ورق زدن با دست، تا حد خیلی زیاد منجر به افزایش سرعت کار خواهد شد. نتیجه پژوهش نشان داد که کار برد «دستکش مطالعه و تورق» برای کلیه کتابخانه‌ها و مراکز علمی و فرهنگی و کسانی که با مواد کاغذی سرو کار دارند می‌تواند مفید واقع گردد.

کلید واژه‌ها: نسخه‌های خطی، نشریات ادواری، کتاب‌های چاپی، کتاب-نگهداری و مرمت، کتاب و مواد خواندنی، دستکش‌ها-ایران، دستکش مطالعه و تورق.

مقدمه

کشور می‌باشند. تمدن و بزرگی و فرهنگ هر سرزمین به سابقه تمدن و سترگی و پرمایه‌گی آن بسته است و شکوفایی فرهنگی در پرتو تلاش‌های فکری فرهیختگان و دانشوران ممکن می‌شود، آنان که سپیدی اوراق را به قلم پیمودند و صحیفه دانش و اندیشه را شیرازه بستند و کاتبان آن اوراق را در هیئت نسخ خطی که یکی از گرانمایه‌ترین میراث بشری است به آیندگان رساندند؛ اکنون نیز این وظیفه خطیر بر عهده کتابخانه‌ها و مراکز

اهمیت میراث مکتوب، نسخ خطی، نشریات، اسناد و مدارک و کتاب‌ها به عنوان دست‌مایه‌های اصیل عرصه‌های تحقیق بر هیچ‌کس پوشیده نیست، چون شناسنامه هویت هر جامعه محسوب می‌شوند و اساس و پایه پیشرفت هر

^۱ - کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران

می دهد. سپس به اهمیت و لزوم استفاده از دستکش مطالعه به عنوان ابزاری جدید برای تورق می پردازد

هدف‌های پژوهش

هدف از پژوهش حاضر بررسی میزان تأثیر کاربرد «دستکش مطالعه و تورق» در سهولت تورق نسخه‌های خطی، کتاب‌ها و نشریات و دیگر مواد کاغذی و نیز جهت حفاظت مواد از رطوبت و فرسودگی می باشد؛ از دیگر اهداف پژوهش حاضر تأثیر کاربرد دستکش مطالعه بر افزایش سرعت کار و توجه بیشتر به بهداشت و سلامتی در هنگام استفاده از منابع است.

این پژوهش به عنوان طرحی ملی و برنامه‌ای نظام‌مند جهت حفاظت و نگهداری میراث مکتوب موجود در کتابخانه‌ها انجام می گیرد. «دستکش مطالعه و تورق» یک اختراع و نوآوری توسط نگارنده است که در آینده‌ای نزدیک در دسترس کتابداران قرار خواهد گرفت.

اهمیت و فواید پژوهش

در این پژوهش مهم‌ترین فوایدی که لحاظ شده عبارتند از:

۱. ارائه ابزاری موزج برای سهولت در امر تورق منابع، بدون نیاز به مرطوب‌سازی انگشت؛
۲. معرفی «دستکش مطالعه و تورق» جهت استفاده کتابداران، نسخه‌شناسان و نسخه‌پژوهان و کاربران روزنامه‌ها، جهت تورق؛
۳. بررسی و سنجش استفاده از «دستکش مطالعه و تورق» نسبت به افزایش سرعت کار و بهره‌وری؛
۴. حفاظت منابع چاپی و خطی با حذف مرطوب سازی انگشتان در حین تورق؛
۵. ایجاد انگیزه پژوهش‌های ابداعی و نوآوری در بین کتابداران، جهت خروج از پذیرش طرح‌های تحمیلی و نسنجیده دیگران بر رشته کتابداری؛
۶. افزایش ضریب حفاظت، امنیت و بهداشت در کتابخانه‌ها؛
۷. حفاظت نسخ خطی، نشریات و سایر مواد کاغذی از آسیب‌های بیولوژیکی و فیزیکی؛
۸. سهولت در تورق منابع و افزایش بهره‌وری؛
۹. صرفه‌جویی در هزینه کتابخانه‌ها؛

اسناد است تا از میراث بشری به خوبی نگهداری کنند. در این رهگذر حفظ و نگهداری این منابع ارزشمند که نسخ خطی نیز نام دارد، از وظایف مهم مراکز آرشیوی، پژوهش و تحقیق در جهت کشف راه‌های بهینه حفاظت و درمان مواد آرشیوی است (ناصری مالوانی، ۱۳۸۵).

این پژوهش نیز می‌تواند کمک خوبی برای مسئولین، کتابداران و آرشیویست‌ها در کشور بوده تا در صورت مصمم شدن به حفاظت و نگهداری میراث مکتوب، دست مایه‌ای در اختیار داشته باشند. از طرف دیگر این تحقیق می‌تواند راهنمای مفیدی برای کتابخانه‌ها نیز باشد تا در تدوین حفاظت و نگهداری از آن ایده بگیرند. کلیه کتابداران برای حفظ سلامتی خود، برای حفاظت و نگهداری مواد از رطوبت و فرسودگی و همچنین افزایش سرعت کار، از ابزار جدیدی که برای کتابداران اختراع شده و موضوع اصلی این پژوهش نیز می‌باشد می‌توانند استفاده کنند.

بیان مسئله

واضح است که حفاظت و نگهداری از میراث گذشتگان به ویژه نسخه‌های خطی که آسیب‌پذیرترند امری ضروری و لازم‌الاجرا می‌باشد. اکنون این ذخایر معنوی در کتابخانه‌های معتبر نگهداری و حفظ می‌شوند. این کتابخانه‌ها باید شناسایی و معرفی شوند و امکانات و وسایل و تجهیزات آنها مورد ارزیابی قرار گیرند. مهم‌ترین این کتابخانه‌ها عبارتند از: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، کتابخانه مرکزی آستانه قدس رضوی، کتابخانه عمومی آیت‌الله مرعشی نجفی، کتابخانه مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی و کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران و ... ؛ تجربه نشان داده میراث مکتوب موجود در آرشیو کتابخانه‌ها حین استفاده آسیب‌های زیادی می‌بینند. برای حل این مسئله لازم است راه‌های جدیدی برای حفاظت این منابع ارزشمند پیشنهاد و تأثیر کاربرد آن‌ها مورد بررسی قرار گیرد.

این تحقیق ابتدا به تعاریف اجزای مورد پژوهش پرداخته و مشکلات موجود و میزان خساراتی که بر اثر عدم درست ورق زدن و همچنین مرطوب‌سازی انگشت برای تورق نسخ خطی و نشریات ادواری و کتاب‌ها و ... توسط کارکنان و کاربران به مواد می‌رسد، مورد بررسی قرار

تعاریف عملیاتی واژه‌ها

مواد کاغذی^۴

در این تحقیق منظور از مواد کاغذی شامل کلیه موادی است که به صورت برگه های کاغذی هستند و می‌توان آن‌ها را ورق زد.

حفاظت و نگهداری مواد

واژه حفاظت و نگهداری اغلب به‌جای یکدیگر به‌کار می‌روند و به‌نظر می‌رسد وجه تمایز روشنی میان این دو واژه وجود ندارد. البته واژه حفاظت مفهوم وسیع‌تری دارد به نحوی که واژه‌های نگهداری و مرمت را نیز دربرمی‌گیرد. استفاده از دارو و عملیات فیزیکی برای مداوا و نگهداری به منظور حفظ مدارک می‌باشد (ناصری مالوانی، ۱۳۸۵). نکته مهم این است که: به مرور زمان گردوغبار و ذرات معلق در هوا بر روی مواد کتابخانه‌ای می‌نشینند و کلیه مواد کاغذی که ما با آن سر و کار داریم با این ذرات و مواد بیولوژیکی همراه هستند، تمیز کردن آنها نیز جزء حفاظت و نگهداری می‌باشد. در این پژوهش پیش‌گیری از هرگونه آسیب احتمالی به منابع نیز حفاظت و نگهداری محسوب می‌شود.

دستکش مطالعه و تورق

منظور از «دستکش مطالعه و تورق» در این تحقیق دستکشی است که توسط نگارنده ب‌مورد ابداع قرار گرفته است (نمونه تصویر بالا). نوعی دستکش است که کف آن دولایه‌ای و از پارچه و پلاستیک تهیه می‌شود، به‌گونه‌ای که پوشش کف دست از پارچه با ترکیب و روکش پلاستیکی است به نحوی که آب و گرد و غبار در آن نفوذ نمی‌کند. روکش پلاستیکی در تماس با کاغذ اصطکاک لازم را ایجاد کرده و می‌توان به راحتی صفحات کاغذی را ورق زد. از دستکش مطالعه در امور کتابداری استفاده می‌شود.

برای بسیاری از کتابداران و کارمندان تا به‌حال حوادثی مانند بریدگی و نظیر آن بر اثر برخورد با قفسه و یا بر اثر حمل منابع، رخ داده است. علاوه بر این، جهت ورق زدن منابع نیز بر حسب عادت یا از روی ناچاری و از همه مهم‌تر، به دلیل نبودن ابزاری مناسب برای تورق، شخص مجبور است انگشتان خود را مرطوب سازد تا بین

نسخه‌های خطی^۱

منظور از نسخه خطی، کتاب دست‌نوشته‌ای که دارای قدمت تاریخی است، مخصوصاً مربوط به قبل از اختراع چاپ یا مربوط به همان زمان اختراع چاپ می‌باشد و متمایز از سند، نامه یا پژوهش‌نامه است که با دست نوشته شده باشد (سلطانی، ۱۳۷۹، ص ۴۱۰).

کتاب^۲

مجموعه‌ای از لوحه‌های چوبی یا عاجی، یا مجموعه‌ای از ورقه‌های کاغذ، پوست آهو یا ماده‌ای مانند آن، اعم از دست‌نویس یا چاپی که با هم به نخ کشیده شده یا صحافی شده باشند. به طور معمول ورقه‌های تاشده و صحافی شده بسیار که حاوی مطالب است. طبق تعریف یونسکو کتاب معمولاً از ۴۸ صفحه بیشتر و به طور مستقیم صحافی شده است. به کمتر از این مقدار جزوه یا رساله می‌گویند. بعضی تعداد اوراق را بیش از ۶۴ صفحه و برخی حداقل تعداد صفحات را ۹۶ صفحه محسوب می‌دارند. از نظر کتابدار اگر تعداد اوراق کمتر از ۴۸ صفحه هم باشد در صورتی که محتوای آن متناسب با جامعه کتابخوان و مجموعه کتابخانه باشد و نگهداری آن لازم به نظر آید کتاب محسوب می‌شود و فهرست کردن آن ضروری است (سلطانی، ۱۳۷۹).

علاوه بر تعریف فوق منظور از کتاب در این پژوهش، کلیه کتاب‌هایی است که در آرشیو کتابخانه‌ها و یا در جاهای دیگر نگهداری و مورد استفاده قرار می‌گیرند.

نشریات ادواری (پاییندها)^۳

نشریه‌هایی که به طور مسلسل و در فاصله زمانی معین و یا غیرمعین منتشر می‌شوند و قاعدتاً به طور نامحدود ادامه می‌یابند. پایندها شامل مجلات، روزنامه‌ها، سالنامه‌ها، یادبودها و خلاصه مذاکرات و نظایر آن می‌باشد (سلطانی، ۱۳۷۹).

¹ manuscript² book³ serials⁴ paper

تخریب در این دسته از منابع بیشتر است. این مهم موجب شد تا دستکش کاملاً جدیدی برای کتابداران، کارکنان، محققان و کسانی که با کاغذ سر و کار دارند ابداع شود.

گواهینامه ثبت اختراع

یکی دیگر از کارهای مهمی که در حین پژوهش انجام و مورد ارزیابی نیز قرار گرفته، انتخاب اسم «رازک» و علامت تجاری جهت شناخت و معرفی دستکش مخصوص کتابداری می باشد. هدف این است که از همان اولین دستکشی که دوخته و تولید شده با نام و نشان باشد تا از آسیب‌هایی مانند: کپی‌برداری یا نمونه‌سازی محفوظ و از نظر حقوقی قابل پی‌گیری باشد. برای تولید انبوه دستکش جدید علامت تجاری جهت معرفی کالای فوق طراحی و سپس در اداره ثبت شرکت‌ها به ثبت رسیده است. لذا در متن پژوهش به طور مشروح به آن پرداخته شده و در ارزیابی نشان داده است که: ۸۱/۵ درصد از افراد حجم نمونه یعنی بالاترین توزیع فراوانی اظهار داشته اند، وجود «آرم علامت رازک» بر روی دستکش جدید در حد زیاد و یا خیلی زیادی بر اهمیت، شناخت و اطمینان آن می‌افزاید.

تصویر ۲. علامت و گواهینامه تجاری دستکش مطالعه و تورق رازک

کاغذ و انگشت اصطکاک لازم به وجود آید و بتواند صفحه‌ای را ورق بزند. این کار به تدریج موجب خسارت‌های جبران ناپذیر به شخص مطالعه کننده و منابع می‌شود. در این رابطه باید توجه داشت که: نسخ خطی، نسبت به رطوبت از حساسیت بیشتری برخوردارند و امکان

تصویر ۱. دستکش جدید و ابداعی جهت ورق زدن

کاربرد دستکش مطالعه و تورق

برای اکثر رشته‌ها جهت مراقبت از پوست دست، دستکش‌هایی با کاربردهای مختلف ساخته شده که کاربران موظفند قبل از شروع هر کاری دستکش مخصوص و مربوط به آن حرفه را به دست کنند. برای کتابداران و مطالعه‌کنندگان نیز «دستکش مطالعه و تورق» با کارایی مختلف ابداع شد تا کتابداران و کاربران در برابر بیماری‌های پوستی، خراشیدگی دست، بیماری تنفسی و گوارشی و غیره در امان باشند. در کتابخانه‌ها کتابداران و مراجعان با منابع گوناگونی مانند: نسخه‌های خطی، نشریات، کتب و اسناد در ارتباط هستند که تمام امور سرویس‌دهی توسط دست انجام می‌گیرد. لذا حفاظت دست با استفاده از دستکش مخصوص، امری ضروری است. امید است دستکش ابداعی پس از تولید انبوه در آینده در اختیار کلیه کتابداران قرار گیرد.

آرم یا علامت تجاری ویژه «دستکش مطالعه و تورق»

پرسش‌های اساسی پژوهش

خطای دستکش مطالعه با طرح ۱۷ پرسش به عنوان (پس آزمایش)، بین افراد حجم نمونه توزیع شد. پس از آن هر دو پرسش نامه مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

جامعه آماری پژوهش

جامعه آماری در این پژوهش شامل چهار کتابخانه مهم و معروف بزرگ کشور است. اغلب کتابخانه‌ها از عمل کرد این چهار کتابخانه خط مشی و ایده می‌گیرند و هر یک بیش از ۱۰۰ نفر کارمند و کتابدار دارند. اسامی آن‌ها عبارت‌اند از:

۱- سازمان کتابخانه و موزه و مرکز اسناد آستان قدس

رضوی؛

۲- سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی

ایران؛

۳- کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران؛

۴- کتابخانه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی؛

۵- این چهار کتابخانه از نظر منابع نفیس تقریباً در

یک سطح هستند. یعنی دارای بخش‌های خطی، کتب‌چاپی، بخش نشریات و اسناد و مدارک و غیره می‌باشند.

پیشینه‌های پژوهش

طراحی و ساخت دستکش مطالعه در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی یک نوآوری و ابداع است. در بررسی و تحقیقات انجام گرفته نمونه داخلی و خارجی مشاهده نشد. بر اساس اطلاعات گردآوری شده از پایگاه‌ها و سایت‌های اطلاعاتی و متون داخلی هیچ‌گونه تحقیقی در ارتباط با کلیت خود موضوع انجام نگرفته است. فقط چند پایان‌نامه دوره کارشناسی‌ارشد و دکتری و نیز تعدادی مقاله به طور غیرمستقیم به جنبه‌های محدودی از موضوع پرداخته‌اند، که در زیر به بعضی از آن‌ها اشاره می‌شود:

نیکنام، ۱۳۵۵، در بررسی خود تحت عنوان «روش‌های علمی و عملی حفاظت و نگهداری کتاب» به این نتیجه می‌رسد که بشر مهم‌ترین دشمن کتاب است و پس از آن به ترتیب دما، رطوبت، حشرات موزی، جوندگان، پرندگان، قارچ‌ها و اسیدها قرار دارند. با رعایت روش‌های علمی مراقبت از کتاب در هر زمان، بررسی موقعیت کتاب‌ها در قفسه و تمیز نگهداشتن آنها می‌توان

پژوهش حاضر در صدد انجام فرایند جمع‌بندی تحلیل‌ها و استخراج نتایج به پرسش‌های اساسی زیر پاسخ گوید:

۱- آیا در موقع استفاده از «دستکش مطالعه وتورق» جهت ورق زدن منابع، نیاز به مرطوب کردن انگشتان برطرف خواهد شد؟

۲- آیا استفاده از «دستکش مطالعه و تورق» برای ورق زدن نسخ خطی و نشریات و کتاب‌ها مؤثر است؟

۳- آیا هنگام استفاده از «دستکش مطالعه وتورق» درمقایسه ورق زدن با دست، بر سرعت کار افزوده می‌شود؟

۴- آیا استفاده از «دستکش مطالعه وتورق» نسبت به سایر دستکش‌ها از نظر رطوبت و فرسودگی، منجر به حفاظت منابع خواهد شد؟

روش انجام پژوهش

روش پژوهش تجربی (تک گروهی) با استفاده از پیش‌آزمون و پس‌آزمون است. تحقیقی است که به کشف ماهیت اشیاء، پدیده‌ها، مشکلات اساسی که کتابداران و منابع با آن‌ها روبه‌رو هستند، اصول، قوانین، ساخت و آزمایش نمونه پرداخته و به توسعه مرزهای دانش و رشته‌های علمی کاربردی کمک می‌نماید. این پژوهش به منظور بهبود و به کمال رساندن رفتارها، روش‌ها، ابزارها، تولیدات، ساختارها و الگوهای مورد استفاده جوامع انسانی انجام گرفته است. روش این تحقیق عملی و تست‌ابزاری جدید می‌باشد، که با استفاده از منابع تحقیقات بنیادی جهت رفع مسائل و مشکلات جوامع انسانی، بخصوص رشته کتابداری انجام می‌پذیرد.

این پژوهش با استفاده از پرسش‌نامه در دو مرحله انجام گرفت. در مرحله اول: پرسش‌نامه‌ای با ۲۱ سؤال به عنوان (پیش از آزمایش) در بین کتابداران چهار کتابخانه جامعه آماری توزیع شد. پس از جمع‌آوری پرسش‌نامه و اتمام مرحله اول، «دستکش مطالعه و تورق» به مدت دو ماه جهت آزمایش و کارکردن با آن در بین کارکنان بخش نسخ خطی، بخش نشریات، بخش اسناد و بخش کتب چاپی تحویل داده شد. مرحله دوم: پس از اتمام دوره تست دستکش، پرسش‌نامه دوم در رابطه با آزمون و

توسط جراحان عمومی بیمارستان آریا و بیمارستان ۲۲ بهمن در سال ۸۱-۱۳۸۰» دستکش‌های جراحی را مورد بررسی قرار داده است. وی دلیل استفاده از دستکش‌های جراحی را سلامتی پزشکان در برابر اثرات خطرناک پوستی و مواد ضد عفونی کننده قوی مثل "اسید بوریک" دانسته است. دلیل اهمیت دستکش جراحی، محافظت در برابر جلوگیری از انتقال عفونت و آلودگی می‌باشد. با افزایش ویروس‌های قابل سرایت مثل: HIV, HBV, HCV, جراحان برای سلامتی خود دستکش جراحی را به عنوان سد دفاعی در برابر خطر سرایت بیماری‌های عفونی و مسری به کار می‌برند.

ناصری مالوانی، ۱۳۸۵، در پژوهش خود تحت عنوان «امکان‌سنجی حفاظت و نگهداری نسخ خطی در کتابخانه‌های ملی، مرکزی دانشگاه تهران، مرعشی نجفی، مرکزی آستان قدس و ملک با طرح دیجیتالی کردن این نسخ» به گونه‌شناسی مواد نسخ خطی و همچنین به گونه‌شناسی عوامل مخرب نسخ خطی و شیوه‌های کنترل و حفاظت و نگهداری آن‌ها پرداخته است. وی به این نتیجه می‌رسد که نیروی‌های انسانی کار در بخش مرمت و صحافی کتابخانه‌ها، غیرمتخصص و فارغ‌التحصیل سایر رشته‌ها هستند. کمبود نیروی انسانی متخصص در اکثر کتابخانه‌ها وجود دارد. کلیه مواد کتابخانه‌ها بر اثر عوامل بیولوژیکی صدمه می‌بینند. از نظر حفاظت و نگهداری نیز در هیچ یک از کتابخانه‌ها به کارکنان، آموزش علمی و تخصصی داده نشده است و در کتابخانه‌ها هیچ مسئولی برای امور حفاظت و نگهداری مواد تعیین نشده است.

اما با بررسی‌های انجام گرفته از طریق بانک‌های اطلاعاتی در زمینه پیشینه پژوهش در خارج از کشور سابقه‌ای به دست نیامد. همچنین در رابطه با «دستکش مطالعه و تورق» نیز اکثر مراکز از جمله در وب سایت کتابخانه‌هایی که دارای نسخ خطی هستند، هم از جنبه حفاظت و نگهداری و هم از لحاظ استفاده از ابزارهای مطالعه و تورق هیچ‌گونه پژوهش و تحقیقی مرتبط با موضوع فوق یافت نشد. ولی تحقیقات و کتاب‌هایی که رابطه غیرمستقیم با موضوع داشت بررسی شد.

یافته‌های پژوهش و تجزیه و تحلیل داده‌ها

در این پژوهش تجزیه و تحلیل اطلاعات موجود از

از صدمه دیدن کتاب‌ها تا حد امکان جلوگیری کرد. هر کتابخانه چنانچه بخواهد یکی از شیوه‌های حفاظت و نگهداری را به کار گیرد نیاز به مطالعه محیط در ارتباط با سیستم کتابخانه و سیستم تهویه دارد تا بتواند مناسب‌ترین، بهترین و اقتصادی‌ترین سیستم را به کار گیرد. وی همچنین به این نتیجه می‌رسد که کتابدار در نقش یک مدیر باید خود را موظف به آگاهی از اصول حفاظت و نگهداری کتب بداند.

دانش‌نوران، ۱۳۷۵، پژوهشی با عنوان «بررسی و چگونگی حفظ و مراقبت از مواد کتابخانه‌ای در کتابخانه‌های اختصاصی تهران» انجام داده. یافته‌های این پژوهش نشان داد که سیستم نگهداری کتاب و سایر مواد در کتابخانه‌های انتخاب نمونه به شکل کاملاً مبتدی بوده است. وی در ادامه به موجود بودن هزاران جلد کتاب نفیس و منحصر به فرد در این کتابخانه‌ها اشاره دارد که به علت عدم توجه نسبت به نگهداری، اغلب آن‌ها رو به فرسودگی هستند. در کتابخانه‌های تخصصی نیز سیستم حفاظتی موجود، منطبق با شیوه‌های علمی و استانداردهای بین‌المللی نیستند

احمدی فصیح، ۱۳۸۰، در پایان‌نامه خود با عنوان «بررسی مسائل و مشکلات نشریات ادواری فارسی موجود در بخش نشریات ادواری کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران از دریافت تا ارائه خدمات» ضمن معرفی بخش نشریات، به تشخیص مسائل و عمده‌ترین مشکلات نشریات ادواری فارسی در کتابخانه ملی پرداخته است. در این تحقیق از روش پیمایشی از نوع توصیفی استفاده شده است. نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز نشان می‌دهد برای حفاظت و نگهداری نشریات، صحافی، تهیه میکروفیلم، تهیه نسخه دوم، زدودن گرد و غبار و همچنین سم‌پاشی برای مبارزه با آفات از روش‌های حفاظت و نگهداری استفاده شده است. تقریباً استفاده از روش‌های ضد عفونی کردن را عمده‌ترین و با صرفه‌ترین روش حفاظت و نگهداری منابع در کتابخانه ملی دانسته‌اند. مهمترین تجهیزات حفاظتی که در اختیار بخش نشریات ادواری قرار دارند، به سیستم اعلام خطر، کپسول آتش نشانی اشاره کرده است.

مشیریان، ۱۳۸۱، در پژوهش خود با عنوان «بررسی صدمه دستکش‌های جراحی بعد از عمل جراحی عمومی

نتایج به دست آمده از طریق رسم جدول‌های توزیع فراوانی و رسم نمودارها انجام گرفت. از آمار استنباطی برای پاسخ به پرسش‌های اساسی پژوهش استفاده گردید.

طریق جداول و نمودارهای لازم با استفاده از نرم‌افزارهای آماری SPSS و Excel انجام شده است. برای تجزیه و تحلیل یافته‌های پژوهش از آمار توصیفی و استنباطی نیز استفاده گردید. آمار توصیفی برای معرفی بهتر و دقیق‌تر

جدول ۱- توزیع فراوانی و درصد به وجود آمدن حوادثی مانند: بریدگی دست و ... بر اثر برخورد با قفسه‌ها برای افراد حجم نمونه.

(پیش‌آزمایش)

نام کتابخانه	تعداد و درصد	بلی	خیر	بدون پاسخ	جمع
کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران	تعداد	۳۶	۱۴	۰	۵۰
	درصد	۷۲	۲۸	۰	۱۰۰
کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران	تعداد	۴۳	۷	۰	۵۰
	درصد	۸۶	۱۴	۰	۱۰۰
کتابخانه مجلس شورای اسلامی	تعداد	۳۹	۱۰	۱	۵۰
	درصد	۷۸	۲۰	۲	۱۰۰
کتابخانه آستان قدس رضوی	تعداد	۳۹	۱۱	۰	۵۰
	درصد	۷۸	۲۲	۰	۱۰۰
جمع	تعداد	۱۵۷	۴۲	۱	۲۰۰
	درصد	۷۸.۵	۲۱	۰.۵	۱۰۰

داده است. در مقابل تنها ۲۱ درصد اظهار داشته‌اند که این حوادث برای آن‌ها رخ نداده است و ۵/۰ درصد نیز هیچ پاسخی نداده‌اند. نتیجه این که استفاده نکردن از دستکش در حین کار حوادثی را برای دست به وجود می‌آورد که علاوه بر حوادث، درمان آن نیز موجب توقف کار می‌شود.

جدول شماره ۱، حوادثی مانند: بریدگی دست و ... که بر اثر برخورد با قفسه‌ها یا بر اثر حمل منابع برای افراد کتابدار رخ داده را نشان می‌دهد. ۷۸/۵ درصد از افراد حجم نمونه اظهار داشته‌اند که تا قبل از آزمایش دستکش مطالعه و تورق، حوادثی مانند بریدگی دست و نظایر آن بر اثر برخورد با قفسه‌ها و یا بر اثر حمل منابع برای آن‌ها رخ

جدول ۲- توزیع فراوانی نظر افراد حجم نمونه در خصوص همراه بودن یا نبودن مواد بیولوژیکی، گرد و غبار و ذرات سیاه با مواد

کاغذی که با آنها سر و کار دارند. (پیش‌آزمایش)

نام کتابخانه	تعداد و درصد	بلی	خیر	بدون پاسخ	جمع
کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران	تعداد	۴۹	۱	۰	۵۰
	درصد	۹۸	۲	۰	۱۰۰
کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران	تعداد	۴۷	۳	۰	۵۰
	درصد	۹۴	۶	۰	۱۰۰
کتابخانه مجلس شورای اسلامی	تعداد	۴۹	۰	۱	۵۰
	درصد	۹۸	۰	۲	۱۰۰
کتابخانه آستان قدس رضوی	تعداد	۵۰	۰	۰	۵۰
	درصد	۱۰۰	۰	۰	۱۰۰
	درصد	۹۷.۵	۲	۰.۵	۱۰۰

ذرات سیاه همراه است. در حالی که تنها دو درصد از پاسخ‌دهندگان مخالف این نظریه بوده‌اند.

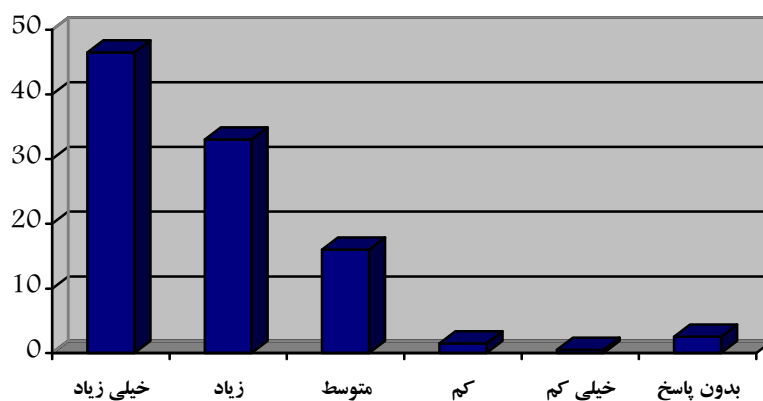
چنانچه در جدول ۲ ملاحظه می‌شود ۹۷/۵ درصد از افراد حجم نمونه اظهار داشته‌اند مواد کاغذی که در محل کار با آن‌ها سر و کار دارند با مواد بیولوژیکی، گرد و غبار و

جدول ۳ - توزیع فراوانی و درصد میزان تاثیر «دستکش مطالعه و تورق» برای تورق نسخه‌های خطی و نشریات (پس آزمایش)

نام کتابخانه	تعداد و درصد	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	بدون پاسخ	جمع
کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران	تعداد	۱۸	۲۰	۹	۲	۱	۰	۵۰
	درصد	۳۶	۴۰	۱۸	۴	۲	۰	۱۰۰
کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران	تعداد	۲۶	۱۷	۶	۰	۰	۱	۵۰
	درصد	۵۲	۳۴	۱۲	۰	۰	۲	۱۰۰
کتابخانه مجلس شورای اسلامی	تعداد	۳۳	۹	۸	۰	۰	۰	۵۰
	درصد	۶۶	۱۸	۱۶	۰	۰	۰	۱۰۰
کتابخانه آستان قدس رضوی	تعداد	۱۶	۲۰	۹	۱	۰	۴	۵۰
	درصد	۳۲	۴۰	۱۸	۲	۰	۸	۱۰۰
جمع	تعداد	۹۳	۶۶	۳۲	۳	۱	۵	۲۰۰
	درصد	۴۶.۵	۳۳	۱۶	۱.۵	۰.۵	۲.۵	۱۰۰

خطی و نشریات در حد زیاد و خیلی زیاد موثر است. ۱۶ درصد نیز در حد متوسط دانسته‌اند. همچنین ۱/۵ درصد کم و فقط نیم درصد آن را خیلی کم ارزیابی کرده‌اند.

جدول شماره ۳ حاکی از آن است که بیشترین توزیع فراوانی یعنی ۷۹/۵ درصد از افراد نمونه اظهار داشته‌اند که استفاده از «دستکش مطالعه» برای ورق زدن نسخه‌های

نمودار ۱- توزیع وضعیت میزان تاثیر «دستکش مطالعه» برای تورق نسخه‌های خطی و نشریات

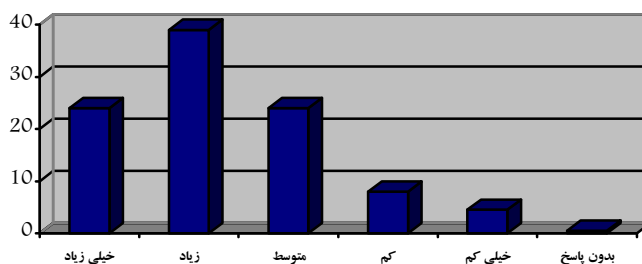

جدول ۴ - توزیع فراوانی و درصد مقایسه افزایش سرعت ورق زدن با «دستکش مطالعه و تورق» در مقایسه با دست (پس آزمایش)

نام کتابخانه	تعداد و درصد	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	بدون پاسخ	جمع
کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران	تعداد	۱۳	۲۰	۱۱	۲	۳	۱	۵۰
	درصد	۲۶	۴۰	۲۲	۴	۶	۲	۱۰۰
کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران	تعداد	۱۵	۱۷	۱۳	۳	۲	۰	۵۰
	درصد	۳۰	۳۴	۲۶	۶	۴	۰	۱۰۰
کتابخانه مجلس شورای اسلامی	تعداد	۱۵	۱۷	۱۱	۵	۲	۰	۵۰
	درصد	۳۰	۳۴	۲۲	۱۰	۴	۰	۱۰۰
کتابخانه آستان قدس رضوی	تعداد	۵	۲۴	۱۳	۶	۲	۰	۵۰
	درصد	۱۰	۴۸	۲۶	۱۲	۴	۰	۱۰۰
جمع	تعداد	۴۸	۷۸	۴۸	۱۶	۹	۱	۲۰۰
	درصد	۲۴	۳۹	۲۴	۸	۴.۵	۰.۵	۱۰۰

سرعت ورق زدن می‌شود. ۲۴ درصد در حد متوسط، ۸ درصد در حد کم و ۴/۵ درصد در حد خیلی کم این میزان را ارزیابی کرده‌اند.

چنانچه در جدول فوق ملاحظه می‌شود، ۶۳ درصد از افراد حجم نمونه اعتقاد داشته‌اند که استفاده از «دستکش مطالعه و تورق» در حد زیاد و خیلی زیاد منجر به افزایش

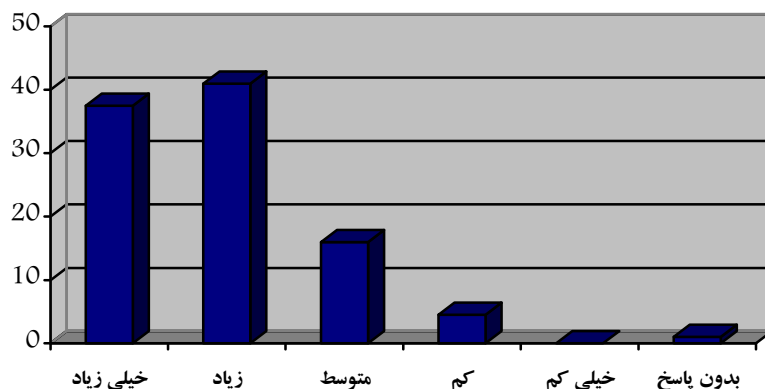
نمودار ۲- توزیع وضعیت افزایش سرعت ورق زدن با «دستکش مطالعه و تورق» در مقایسه با دست

جدول ۵ - توزیع فراوانی و درصد میزان حفاظت از منابع در مقابل رطوبت و فرسودگی با استفاده از «دستکش مطالعه و تورق» (پس از آزمایش)

نام کتابخانه	تعداد و درصد	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	بدون پاسخ	جمع
کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران	تعداد	۱۶	۲۵	۷	۱	۱	۵۰
	درصد	۳۲	۵۰	۱۴	۲	۲	۱۰۰
کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران	تعداد	۲۵	۱۸	۴	۳	۰	۵۰
	درصد	۵۰	۳۶	۸	۶	۰	۱۰۰
کتابخانه مجلس شورای اسلامی	تعداد	۲۰	۲۰	۱۰	۰	۰	۵۰
	درصد	۴۰	۴۰	۲۰	۰	۰	۱۰۰
کتابخانه آستان قدس رضوی	تعداد	۱۴	۱۹	۱۱	۵	۱	۵۰
	درصد	۲۸	۳۸	۲۲	۱۰	۲	۱۰۰
جمع	تعداد	۷۵	۸۲	۳۲	۹	۲	۲۰۰
	درصد	۳۷.۵	۴۱	۱۶	۴.۵	۱	۱۰۰

و فرسودگی منابع می‌شود، ۱۶ درصد این میزان را متوسط و ۴/۵ درصد نیز کم ارزیابی کرده‌اند.

همانطور که در جدول شماره ۵ ملاحظه می‌شود، بالاترین توزیع فراوانی یعنی ۷۸/۵ درصد از افراد حجم نمونه اظهار داشته‌اند استفاده از «دستکش تورق» در حد زیاد و همچنین خیلی زیاد باعث محافظت در برابر رطوبت

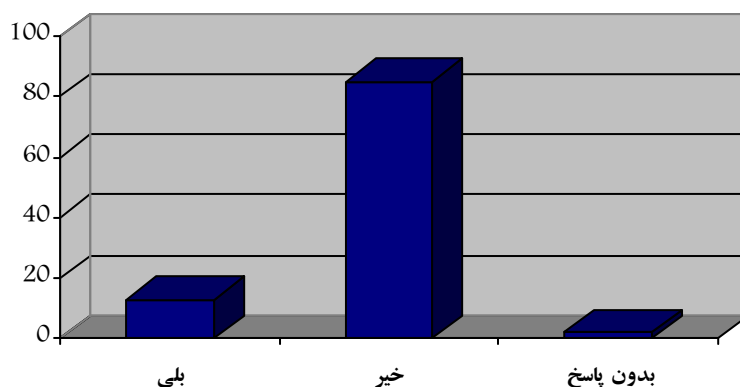
نمودار ۳- توزیع وضعیت میزان حفاظت از منابع در مقابل رطوبت و فرسودگی با استفاده از «دستکش مطالعه و تورق»

جدول ۶ - توزیع فراوانی میزان بهره‌مندی کتابخانه‌ها از ابزار یا وسایلی برای مطالعه و تورق

نام کتابخانه	تعداد و درصد	بلی	خیر	بدون پاسخ	جمع
کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران	تعداد	۶	۴۳	۱	۵۰
	درصد	۱۲	۸۶	۲	۱۰۰
کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران	تعداد	۵	۴۵	۰	۵۰
	درصد	۱۰	۹۰	۰	۱۰۰
کتابخانه مجلس شورای اسلامی	تعداد	۳	۴۵	۲	۵۰
	درصد	۶	۹۰	۴	۱۰۰
کتابخانه آستان قدس رضوی	تعداد	۱۲	۳۷	۱	۵۰
	درصد	۲۴	۷۴	۲	۱۰۰
جمع	تعداد	۲۶	۱۷۰	۴	۲۰۰
	درصد	۱۳	۸۵	۲	۱۰۰

وسایلی برای مطالعه و تورق در کتابخانه اختصاص داده‌اند. بنابراین کتابخانه‌های جامعه آماری تاکنون از ابزارها و وسایلی که مخصوص مطالعه و تورق باشد بهره‌مند نبوده‌اند.

همانطور که در جدول ۶ ملاحظه می‌شود، ۱۳ درصد از افراد حجم نمونه، اظهار داشته‌اند که از وسایل و ابزارهایی برای تورق بهره‌مند هستند، در حالی که ۸۵ درصد افراد بیشترین فراوانی را در خصوص عدم بهره‌مندی از ابزارها یا

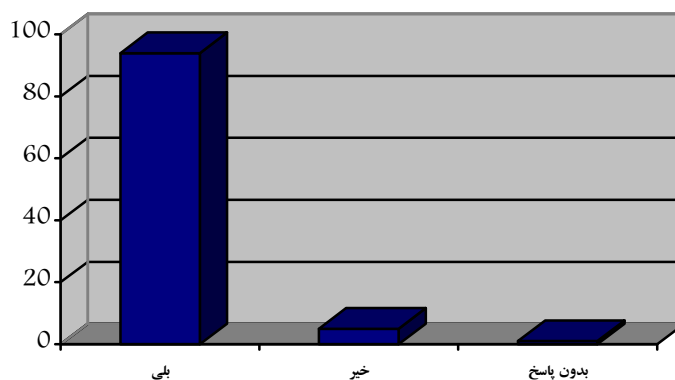
نمودار ۴- توزیع وضعیت بهره‌مندی از ابزارها یا وسایلی برای مطالعه و تورق

جدول ۷- توزیع فراوانی تائید «دستکش مطالعه و تورق» به عنوان دستکش مخصوص کتابداری توسط افراد حجم نمونه (پس آزمایش)

نام کتابخانه	تعداد و درصد	بلی	خیر	بدون پاسخ	جمع
کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران	تعداد	۴۴	۵	۱	۵۰
	درصد	۸۸	۱۰	۲	۱۰۰
کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران	تعداد	۴۸	۲	۰	۵۰
	درصد	۹۶	۴	۰	۱۰۰
کتابخانه مجلس شورای اسلامی	تعداد	۴۹	۱	۰	۵۰
	درصد	۹۸	۲	۰	۱۰۰
کتابخانه آستان قدس رضوی	تعداد	۴۷	۲	۱	۵۰
	درصد	۹۴	۴	۲	۱۰۰
جمع	تعداد	۱۸۸	۱۰	۲	۲۰۰
	درصد	۹۴	۵	۱	۱۰۰

مقابل ۵ درصد با کمترین فراوانی مخالف تائید این دستکش به عنوان دستکش مخصوص کتابداری بوده‌اند.

چنانچه در جدول شماره ۶ ملاحظه می‌شود، ۹۴ درصد از افراد حجم نمونه عملکرد «دستکش مطالعه و تورق» را به عنوان دستکش مخصوص کتابداری تایید می‌کنند. در

نمودار ۵- توزیع وضعیت تائید «دستکش مطالعه و تورق» به عنوان دستکش مخصوص کتابداری توسط افراد حجم نمونه.

پاسخ به پرسش‌های اساسی پژوهش

جهت پاسخ به سوال‌های اساسی پژوهش با بررسی جداول و ارائه نمودارها، یافته‌های زیر به دست آمد:

سؤال اول پژوهش مبنی بر این است که، آیا در موقع استفاده از «دستکش مطالعه و تورق» نیاز به مرطوب کردن انگشتان دست برطرف خواهد شد؟ تجزیه و تحلیل

یافته‌ها در ارتباط با پرسش اساسی پژوهش برگزیده سؤال شماره ۳ پرسش نامه پس از آزمایش می‌باشد. کاربران در مدت دو ماه از دستکش مطالعه استفاده و آن را تست کردند. ۸۸ درصد اظهار داشتند که با استفاده از دستکش تورق نیاز به مرطوب کردن انگشتان برطرف خواهد شد. این پرسش بر اساس آزمون χ^2 و طبق جدول زیر تحلیل شده است.

جدول ۸: مربوط به تجزیه و تحلیل اولین پرسش اساسی پژوهش بر اساس آزمون (خی ۲)

مقدار t	درجه آزادی d.R	سطح آلفا	نتیجه
۱۲۱/۴	۱	۰/۰۵	تفاوت بین فراوانی‌ها معنی دار است.

آزمون (خی ۲) انجام شده در جدول شماره ۸ نیز نشان می‌دهد بین پاسخ افراد حجم نمونه تفاوت معنی داری وجود دارد و نشان می‌دهد از لحاظ آماری، استفاده از دستکش مطالعه و تورق نیاز به مرطوب کردن انگشت را بر طرف خواهد کرد. (مقدار ۲ در سطح آلفا ۰/۰۵ معنی دار است). از این که نسبت به مرطوب کردن انگشت دیگر نیاز خواهد بود؟ یا خیر؟

جدید استفاده کرده اند این نتیجه حاصل می‌شود که با استفاده از دستکش مطالعه و تورق نیاز به مرطوب کردن انگشت برطرف، علاوه بر آن تندرستی کتابداران را نیز به همراه خواهد داشت. زیرا آنها دیگر مجبور نخواهند بود از طریق لب و دهان و یا به وسیله جانگشتی، انگشت خود را جهت ورق زدن منابع، مرطوب کنند و سلامتی خود و منابع را به خطر بیندازند.

۸۸ درصد از افراد حجم نمونه گزینه «خیر» را انتخاب کرده اند. در صورتی که فقط تعداد محدودی یعنی ۱۱ درصد نیاز به مرطوب کردن انگشت را با گزینه «بلی» تأیید می‌کنند.

سؤال دوم پژوهش بر این اساس است که: آیا استفاده از دستکش مطالعه برای تورق نسخ خطی و نشریات و کتاب‌ها مؤثر است؟

بنابراین با توجه به بیشترین آماری که به دست آمده، از نظر (۸۸ درصد) کاربران و کتابداران که از دستکش

این پرسش بر اساس آزمون (خی ۲) و طبق جدول شماره ۹ تحلیل شده است.

جدول ۹- مربوط به تجزیه و تحلیل دومین پرسش اساسی پژوهش بر اساس آزمون (خی ۲)

مقدار t	درجه آزادی d.R	میانگین بدست آمده (m)	میانگین مقایسه شده test value	سطح آلفا	نتیجه
۱۲/۵	۱۹۹	۹۱/۳	۳	۰/۰۵	تفاوت بین فراوانی‌ها معنی دار است.

در این پرسش اساسی پژوهش، آزمون «t» تک نمونه ای انجام شده که نشان می‌دهد تفاوت بین میانگین محاسبه شده (۳/۹۱) با میانگین مقایسه شده (۳) در سطح آلفای ۰/۰۵ معنی دار است. بنابراین می‌توان گفت دستکش مطالعه و تورق در حد خیلی زیادی در تورق نسخه‌های خطی و نشریات و کتاب‌ها مؤثر است.

تجزیه و تحلیل یافته‌های فوق در ارتباط با پرسش اساسی پژوهش برگزیده سؤال شماره ۱۲ پرسش نامه (پس از آزمایش). ۷۹/۵ درصد افراد در پاسخ به این پرسش اظهار داشته اند که استفاده از دستکش مطالعه و تورق برای ورق زدن کتاب‌ها، نسخه‌های خطی، نشریات و کتاب‌ها در حد زیاد و خیلی زیاد مؤثر است.

پاسخ به سوال سوم پژوهش مبنی بر این که، آیا هنگام استفاده از دستکش مطالعه در مقایسه با تورق با دست بر سرعت کار افزوده می‌شود؟ این پرسش بر اساس آزمون (خی ۲) و طبق جدول شماره ۱۰ تحلیل شده است.

در نتیجه کسانی که در کتابخانه‌ها می‌خواهند به تورق این‌گونه منابع ارزشمند مبادرت ورزند، جهت ورق زدن آن‌ها لازم و ضروری است که از دستکش مطالعه استفاده نمایند.

جدول ۱۰: مربوط به تجزیه و تحلیل سومین پرسش اساسی پژوهش بر اساس آزمون (خی ۲)

مقدار t	درجه آزادی d.R	میانگین بدست آمده (m)	میانگین مقایسه شده test value	سطح آلفا	نتیجه
۴/۴۱	۱۹۹	۳/۳۳	۳	۰/۰۵	تفاوت بین فراوانی‌ها معنی‌دار است.

مقابل آن یعنی (۸ درصد) در حد کم و (۴/۵ درصد) در حد خیلی کم تأثیر آن را ارزیابی کرده بودند. بنابراین با توجه به بالاترین آماری که از کاربران دستکش مطالعه به دست آمده این نتیجه حاصل می‌شود که «دستکش مطالعه و تورق» جهت ورق زدن منابع جنبه کاربردی دارد. و در مقایسه با دست در حد زیادی در امر ورق زدن موثر و بر سرعت کار افزوده می‌شود. با افزایش سرعت کار میزان بهره‌وری کار افزایش و از جنبه اقتصادی نیز سود ده خواهد بود.

سوال چهارم پژوهش مبنی بر این است که: آیا استفاده از «دستکش مطالعه و تورق» از نظر رطوبت و فرسودگی منجر به حفاظت منابع خواهد شد؟ این پرسش نیز بر اساس آزمون (خی ۲) و طبق جدول شماره ۱۱ تحلیل شده است.

در پاسخ به این پرسش، آزمون (t) تک نمونه‌ای نیز نشان می‌دهد میانگین به دست آمده ($m=3/33$) با میانگین مقایسه شده عدد (۳) تفاوت معنی‌دار از لحاظ آماری داشته است. بنابراین می‌توان گفت استفاده از دستکش مطالعه و تورق در حد نسبتاً زیادی کار ورق زدن را سرعت می‌بخشد. تجزیه و تحلیل یافته‌های فوق در ارتباط با پرسش اساسی پژوهش برگزیده سؤال شماره ۷ پرسشنامه (پس از آزمایش) می‌باشد. در این پرسش بین ورق زدن با دست و استفاده از «دستکش مطالعه» و سرعت تورق آنها با هم مقایسه شده است.

با توجه به پرسش ۷، میزان افزایش سرعت ورق زدن با دستکش مطالعه در مقایسه با دست (۶۳ درصد) افراد حجم نمونه اعتقاد داشته‌اند که استفاده از دستکش تورق در حد زیادی و با خیلی زیاد منجر به افزایش سرعت ورق زدن شده و آن را مؤثر دانسته‌اند. در صورتی که در نقطه

جدول ۱۱: مربوط به تجزیه و تحلیل چهارمین پرسش اساسی پژوهش بر اساس آزمون (خی ۲)

مقدار t	درجه آزادی d.R	میانگین بدست آمده (m)	میانگین مقایسه شده test value	سطح آلفا	نتیجه
۹/۹	۱۹۹	۳/۷۱	۳	۰/۰۵	تفاوت بین فراوانی‌ها معنی‌دار است.

تجزیه و تحلیل یافته‌های فوق در ارتباط با پرسش اساسی پژوهش برگزیده سؤال شماره ۸ پرسش‌نامه (پس از آزمایش) می‌باشد. ۷۸ درصد از افراد حجم نمونه ضمن پاسخ به این پرسش، اظهار داشته‌اند استفاده از «دستکش مطالعه و تورق» در حد زیاد و خیلی زیاد منجر به حفاظت منابع از نظر رطوبت و فرسودگی خواهد شد.

در پاسخ به پرسش آزمون «t» تک نمونه‌ای میانگین به دست آمده ($m=3/71$) با میانگین مقایسه شده (عدد ۳) در سطح آلفای ۰/۰۵ تفاوت معنی‌داری از لحاظ آماری وجود دارد. بنابراین استفاده از «دستکش مطالعه» در حد زیادی باعث محافظت منابع از نظر رطوبت و فرسودگی خواهد شد.

محافظت از فرسودگی و رطوبت منابع خواهد شد. کتابداران و کارکنان کتابخانه‌ها با استفاده از « دستکش مطالعه و تورق» گام مهم و اساسی جهت حفاظت منابع خواهند داشت.

پاسخ به سؤال پنجم پژوهش بر این اساس است که، کتابخانه‌های مورد نظر آیا برای مطالعه و تورق مواد از ابزارها و وسایلی بهره‌مند هستند؟ این پرسش نیز بر اساس آزمون (خی ۲) و طبق جدول آماری شماره ۱۲ تحلیل شده است:

جدول ۱۲- مربوط به تجزیه و تحلیل پنجمین پرسش اساسی پژوهش بر اساس آزمون (خی ۲)

مقدار t	درجه آزادی J.R.	سطح آلفا	نتیجه
۱۰۵/۷	۱	۰/۰۵	تفاوت بین فراوانی‌ها معنی‌دار است.

سؤال اول پژوهش مبنی بر این است که، آیا در موقع استفاده از «دستکش مطالعه و تورق» نیاز به مرطوب کردن انگشتان دست برطرف خواهد شد؟ تجزیه و تحلیل یافته‌ها در ارتباط با پرسش اساسی پژوهش دربرگیرنده استفاده از دستکش و نتایج پس از آزمایش می‌باشد. کاربران در مدت دو ماه از دستکش مطالعه استفاده و آن را تست کردند. با توجه به بیشترین آمار که به دست آمده، از نظر (۸۸ درصد) کاربران و کتابدارانی که از دستکش جدید استفاده کرده‌اند این نتیجه حاصل می‌شود که در حین کار با دستکش مطالعه و تورق نیاز به مرطوب کردن انگشت برطرف، علاوه بر آن تندرستی کتابداران را نیز به همراه خواهد داشت. زیرا آن‌ها دیگر مجبور نخواهند شد از طریق لب و دهان و یا به وسیله جانگشتی، انگشتان خود را جهت ورق زدن منابع مرطوب کنند و سلامتی خود و منابع را به خطر بیاندازند.

پاسخ به سؤال دوم پژوهش بر این اساس است که: آیا استفاده از دستکش مطالعه برای تورق نسخ خطی و نشریات و کتاب‌ها مؤثر است؟ در پاسخ پرسش اساسی این پژوهش با توجه به نتایج مشاهده شده در جدول شماره (۹) می‌توان گفت دستکش مطالعه و تورق در حد خیلی زیادی در تورق نسخه‌های خطی و نشریات و کتاب‌ها مؤثر است. تجزیه و تحلیل یافته‌های فوق در ارتباط با پرسش اساسی پژوهش در برگیرنده سؤال شماره ۱۲ پرسشنامه

همچنین با توجه به نتایج بدست آمده از سؤال اول پرسش نامه (پس از آزمایش) نسبت به اینکه دستکش جدید نیاز به مرطوب کردن انگشت را برطرف می‌سازد. در تحلیل این پرسش نیز نتیجه می‌گیریم که با حذف رطوبت لازم جهت تورق، تا حد زیادی از خسارت‌هایی که توسط بشر به منابع وارد می‌شود جلوگیری خواهد شد. چنانچه جهت تورق منابع، ورق زدن و فشار بر ورق وارد کردن توسط انگشت و بدون استفاده از دستکش تورق یکی از عوامل فرسودگی منابع می‌باشد. در نتیجه استفاده از «دستکش مطالعه و تورق» در حد زیادی باعث

در پاسخ به پرسش پنجم پژوهش، آزمون (خی ۲) انجام شده است. چون خی ۲ (۱۰۵/۷) با درجه آزادی یک در سطح الفای ۰/۰۵ معنی‌دار است. بنابر این به طور قطع می‌توان گفت کتابخانه‌ها از هیچ وسایل و ابزاری برای تورق بهره‌مند نیستند.

تجزیه و تحلیل یافته‌های فوق در ارتباط با پرسش اساسی پژوهش برگیرنده سؤال شماره ۱۴ پرسش نامه (پس از آزمایش) و با ملاحظه جدول توزیع فراوانی شماره ۳۹ می‌باشد. (۸۵ درصد) از افراد کارکنان کتابخانه‌های جامعه آماری در پاسخ به پرسش فوق اظهار داشته‌اند از وسایل و ابزاری برای تورق تا به حال در کتابخانه بهره‌مند نبوده‌اند.

با توجه به نتایج به دست آمده از سؤال ۱۳ پرسش نامه (پس از آزمایش) نسبت به این که دستکش مطالعه و تورق را به عنوان ابزار مخصوص کتابداری تأیید کرده‌اند. نسبت به پرسش پنجم نیز می‌توان نتیجه گرفت که کتابخانه‌ها می‌توانند دستکش جدید را مانند سایر ابزار کتابداری تهیه کرده و آن را در اختیار کتابداران قرار دهند.

بحث و نتیجه‌گیری

در این بخش جهت پاسخ به سوال‌های اساسی پژوهش با بررسی جداول و ارائه نمودارها، نتایج زیر به دست آمد:

حجم نمونه ضمن پاسخ به این پرسش، اظهار داشته‌اند استفاده از «دستکش مطالعه و تورق» در حد زیاد و خیلی زیاد، منجر به حفاظت منابع از نظر رطوبت و فرسودگی خواهد شد. همچنین با توجه به نتایج بدست آمده نسبت به این که دستکش جدید نیاز به مرطوب کردن انگشت را برطرف می‌سازد. لذا با حذف رطوبت جهت تورق، تا حد زیادی از خسارت‌هایی که توسط بشر به منابع وارد می‌شود جلوگیری خواهد شد. در نتیجه استفاده از «دستکش مطالعه و تورق» در حد زیادی باعث محافظت از فرسودگی و رطوبت منابع خواهد شد. کتابداران و کارکنان کتابخانه‌ها با استفاده از این دستکش گام مهم و اساسی جهت حفاظت منابع بر خواهند داشت.

پاسخ به سؤال پنجم پژوهش بر این اساس است که، کتابخانه‌های مورد نظراز چه ابزاری برای مطالعه و تورق استفاده می‌کنند در پاسخ به پرسش پنجم پژوهش انجام شده به‌طور قطع می‌توان گفت کتابخانه‌ها از هیچ نوع وسیله و ابزاری برای تورق بهره‌مند نیستند. تجزیه و تحلیل یافته‌های فوق در ارتباط با پرسش اساسی پژوهش و نتایج حاصل از جدول شماره (۱۲) و نمودار شماره (۴) می‌باشد. یعنی (۸۵ درصد) از افراد کارکنان کتابخانه‌های جامعه آماری در پاسخ به پرسش فوق اظهار داشته‌اند از وسایل و ابزارهایی برای تورق تا به حال در کتابخانه بهره‌مند نبوده‌اند. لذا لازم و ضروری است که: در زمینه‌ی حفظ و نگهداری این مواد اقدامات بیشتری انجام شود و از ابزارهای مناسب جهت حفاظت مواد استفاده شود.

کاربرد ابزارها، وسایل، قابلیت استفاده و جذابیت آن‌ها عواملی هستند که باید به‌طور مساوی مورد توجه قرار گیرند. بعضی مواقع عامل کاربردی بودن ممکن است به عامل زیبایی لطمه بزند. گاهی عامل راحتی زیبایی را تضعیف می‌کند. به هر حال محیط کتابخانه (و ابزارها و وسایل آن) باید طوری باشند که برای مشتاقان علم و دانش، که ساعت‌های متمادی از کتابخانه استفاده می‌کنند، محیطی دل‌چسب و آرام باشد. در نتیجه باید در جهت میل به این هدف مهم، در انتخاب وسایل و تجهیزات کتابخانه‌ها دقیق باشیم (مرتضوی، ۱۳۷۷).

کتابداران و کارکنان کتابخانه‌ها با حوادثی مانند بریدگی دست و نظیر آن، بر اثر برخورد با لبه قفسه‌ها و یا بر اثر حمل منابع روبرو هستند. اکثر افراد بر حسب عادت

(پس از آزمایش) می‌باشد که ۷۹/۵ درصد افراد در پاسخ به این پرسش اظهار داشته‌اند، استفاده از دستکش مطالعه و تورق برای ورق زدن کتاب‌ها، نسخه‌های خطی، نشریات و کتاب‌ها در حد زیاد و خیلی زیاد مؤثر است. در نتیجه کسانی که در کتابخانه‌ها می‌خواهند به تورق این گونه منابع ارزشمند مبادرت ورزند جهت ورق زدن آن‌ها، لازم و ضروری است که از دستکش مطالعه استفاده نمایند.

پاسخ به سؤال سوم پژوهش مبنی بر این که، آیا هنگام استفاده از دستکش مطالعه در مقایسه با تورق با دست بر سرعت کار افزوده می‌شود؟ در پاسخ به پرسش اساسی پژوهش جدول شماره (۱۰) می‌توان گفت استفاده از دستکش مطالعه و تورق در حد نسبتاً زیادی کار ورق زدن را سرعت می‌بخشد. در این پرسش بین ورق زدن با دست و ورق زدن با استفاده از «دستکش مطالعه» و سرعت تورق آن‌ها با هم مقایسه شده است. میزان افزایش سرعت ورق زدن با دستکش مطالعه در مقایسه با دست (۶۳ درصد) افراد حجم نمونه تاکید داشته‌اند که استفاده از دستکش تورق در حد زیاد و یا خیلی زیاد منجر به افزایش سرعت ورق زدن شده و آن را مؤثر دانسته‌اند. در نقطه مقابل آن تنها (۸ درصد) در حد کم و (۴/۵ درصد) در حد خیلی کم تأثیر آن را ارزیابی کرده بودند. بنابراین با توجه به بالاترین آماری که از کاربران دستکش مطالعه به دست آمده این نتیجه حاصل می‌شود که «دستکش مطالعه و تورق» جهت ورق زدن منابع جنبه کاربردی دارد و در مقایسه با دست در حد زیادی در امر ورق زدن موثر و بر سرعت کار افزوده می‌شود. با افزایش سرعت کار میزان بهره‌وری کار افزایش و از جنبه اقتصادی نیز سودده خواهد بود.

سؤال چهارم پژوهش مبنی بر این است که: آیا استفاده از «دستکش مطالعه و تورق» از نظر رطوبت و فرسودگی منجر به حفاظت منابع خواهد شد؟ در پاسخ به این پرسش اساسی و با توجه به جدول شماره (۱۱) و نمودار شماره (۳)، آزمون «t» تک‌نمونه‌ای میانگین به دست آمده ($m=3/71$) با میانگین مقایسه شده (عدد ۳) در سطح آلفای ۰/۰۵ تفاوت معنی‌داری از لحاظ آماری وجود دارد. بنابراین استفاده از «دستکش مطالعه» در حد زیادی باعث محافظت منابع از نظر رطوبت و فرسودگی خواهد شد. در تجزیه و تحلیل یافته‌های فوق ۷۸ درصد از افراد

شستن دست‌های خود می‌کنند. بعضی از کارمندان در حین کار جهت سلامتی خود و محافظت منابع مکتوب، هیچ‌گونه اقدام و پیش‌گیری را انجام نمی‌دهند. تعداد بسیار اندکی از کارکنان در حین کار از دستکش پارچه‌ای سفید رنگ موجود در بازار و بعضی نیز از دستکش پلاستیکی یک بار مصرف، فقط برای چند لحظه استفاده می‌کنند. چون دستکش پارچه‌ای کیفیت خوبی ندارد و استفاده از دستکش تمام پلاستیک نیز باعث عرق کردن دست‌ها می‌شود. با توجه به نتیجه به دست آمده از پژوهش، استفاده‌کنندگان از دستکش پارچه‌ای سفید رنگ موجود در بازار، از نظر راحتی تورق و نسبت به حفاظت در برابر گرد و غبار ناراضی هستند. چون مشکلاتی مانند: عبور و جذب گرد و غبار، آلوده شدن دست، حساسیت و بیماری پوستی را برای کارمندان به وجود می‌آورد اکثر کارکنان از این که گرد و غبار و ذرات معلق در هوا بر روی مواد کتابخانه‌ای وجود دارد، اطلاع دارند، ولی در حین کار از دستکش استفاده نمی‌کنند. با توجه به نتیجه به دست آمده پژوهش (پرسش‌نامه قبل از تست)، برای این امر دو علت اساسی وجود دارد، اول این که دستکش‌های موجود کیفیت لازم را ندارند. دوم نیز این که تا به حال هیچ نوع دستکش مخصوص کتابداری غیر از آنچه بنده ابداع کرده‌ام ساخته نشده است اکثر کارکنان کتابخانه‌ها به محض دشوار شدن تورق، مسئله «کاش می‌شد راحت‌تر و سریع‌تر ورق زد» در ذهن‌شان به صورت نامحسوس تداعی یافته است، ولی به فکر چاره نیفتاده بودند. در نتیجه حاصل از پاسخ پرسش‌نامه (پیش از آزمایش) نیاز به ابداع ابزاری جدید برای حل مشکل کتابداران لازم و ضروری بود. که با ابداع «دستکش مطالعه و تورق» این نیاز تحقق یافت و در پرسش‌نامه (پس از آزمایش) توسط اکثر کارکنان کتابخانه‌ها نیز این مطلب تأیید شده است هیچ‌یک از کتابخانه‌ها از ابزار و وسایلی برای مطالعه و تورق مواد مکتوب بهره‌مند نیستند. توجه به ابداع «دستکش مطالعه و تورق» و تست آن در کتابخانه‌ها، اکثر کتابداران (بیش از ۹۴ درصد) اظهار داشته‌اند که دستکش جدید برای جلوگیری از بروز حوادثی مانند: بریدگی دست و نظیر آن، که بر اثر برخورد با قفسه‌ها و یا بر اثر حمل منابع رخ می‌دهد، محافظی مناسب خواهد بود با استفاده از «دستکش مطالعه و تورق»

جهت ورق زدن، انگشت خود را از طریق لب‌ها و دهان مرطوب می‌کنند. با توجه به نتیجه به دست آمده از پژوهش، ۹۶ درصد از افراد حجم نمونه نسبت به این که مرطوب کردن انگشت (از طریق دهان) برای سلامت شخص زیان‌آور است خود مطلع هستند ولی هنوز هم این کار ادامه دارد. بعضی از افراد برای سهولت در تورق منابع از انگشت ترکن^۱ (جانگشتی) نیز استفاده می‌کنند. این امر سبب فرسودگی منابع خواهد شد.

ضمن پرسش از افراد حجم نمونه و نتیجه به دست آمده از پژوهش، نسبت به این که ترکردن انگشت (به هر طریق ممکن) باعث تخریب منابع ارزشمندی مانند: نسخ خطی، نشریات و... می‌شود، کتابداران از صدمات جبران‌ناپذیر آن مطلع‌اند. اما مشاهده شد روند کار هنوز ادامه دارد. با توجه به مشکلاتی که در بالا ذکر شد به نظر رسید که شاید افراد مقصر نباشند، به همین منظور سؤال ۷ پرسش‌نامه (پیش از آزمایش) طرح شد، که در نتیجه پاسخ بدست آمده، اکثر کارکنان کتابخانه‌ها (یعنی بیش از ۹۳ درصد آن‌ها) نبودن ابزاری مناسب که دیگر نیازی به ترکردن انگشت نباشد را تأیید کردند. در هیچ یک از کتابخانه‌ها منشور حفاظتی هم برای کارکنان هم برای حفاظت منابع وجود ندارد. با توجه به نتیجه به دست آمده از پژوهش، بعضی از کارمندان اظهار داشته‌اند که هیچ نوع دستکشی توسط مسئولان در اختیار آن‌ها قرار نمی‌گیرد. در نتیجه پژوهش بدست آمده، بیش از ۹۵ درصد از کارمندان در محیط کار خود نسبت به بهداشت و سلامتی خود نگران هستند. متأسفانه بر اثر آلوده بودن منابع کتابخانه‌ای، بعضی از کتابداران و کارکنان و آرشیویست‌ها در محیط کار خود به حساسیت و بیماری‌های گوناگون پوستی مبتلا شده‌اند و هیچ فکر اساسی تا به حال برای این مورد نشده است. کتابدارانی که با منابع سر و کار دارند به علت مواد آلاینده و برای پیش‌گیری از هرگونه بیماری پوستی و صدمات ناشی از محیط کار، مجبورند مرتب دست‌های خود را بشویند. بیش از ۵۸ درصد آن‌ها بین چهار تا ده بار، وقت خود را صرف

^۱ - ظرف کوچکی که یک تکه ابر و مقداری آب در آن وجود دارد، کاربران جهت سهولت در ورق زدن منابع، انگشتان خود را توسط آن تر می‌کنند.

کتابخانه‌ها، کتابداران و سایر کارکنان خود را با اصول حفاظت و نگهداری و مرمت نسخه‌ها تا حد امکان آشنا سازند و آموزش‌های لازم علمی را در اختیارشان قرار دهند.

توصیه می‌شود کتابداران جهت سلامت خود و جهت حفاظت منابع، از ابزارهای مناسب (مانند لباس کار و دستکش و ماسک) استفاده نمایند.

منابع کتابخانه‌هایی که در مراکز و در آلوده‌ترین نقطه شهر و دارای تراکم بالای آلودگی احداث شده‌اند، به طور مرتب رفع آلودگی و نظافت شوند.

اکنون که «دستکش مطالعه و تورق رازک» ابداعی پس از یک سال و اندی پیگیری و تلاش مداوم و در اندازه‌های گوناگون به مرحله تولید رسیده و سودمند و مؤثر بودن آن توسط کتابداران و کارکنان کتابخانه‌های معتبر کشور (دارای نسخه‌های خطی قابل توجه) مورد تأیید قرار گرفته است؛ در واقع به استناد یافته‌های پژوهش حاضر پیشنهاد می‌شود کتابخانه‌ها از این دستکش تهیه و در اسرع وقت مورد استفاده کارکنان قرار دهند.

پیشنهاد برای تحقیق در آینده

در زمینه حفاظت و نگهداری مواد، منابع مختلفی وجود دارد و مکرر به آن اشاره شده و حتی تحقیقاتی نیز صورت گرفته، ولی برای حفاظت و سلامتی کتابداران و آرشویست‌ها هیچ تحقیقی صورت نگرفته است، می‌توان در این زمینه طرح‌ها و پژوهش‌های مختلف را به مورد اجرا گذاشت.

رشته کتابداری از نظر نوآوری و اختراع «بکر» است و کتابداران می‌توانند برای حل مشکلات موجود راه‌حل‌هایی را ابداع نموده و به عنوان تحقیق انتخاب نمایند.

بررسی وضعیت کتابخانه‌ها از بکارگیری نیروی متخصص و فارغ‌التحصیلان رشته کتابداری تا آن‌جا که امر حفاظت و نگهداری مواد جدی گرفته شود می‌توان به عنوان راهکار مناسب ارائه داد.

بررسی و پیشنهاد لباس کار مناسب برای کتابداران نیز از جنبه‌های مختلف می‌توان مورد پژوهش قرارداد.

بررسی میزان رضایتمندی کارکنان کتابخانه نسبت به رعایت بهداشت و سلامت.

کار ورق زدن راحت‌تر و سریع‌تر انجام می‌شود با نتیجه بدست آمده از پرسش‌نامه (پس از آزمایش) استفاده از دستکش جدید، نیاز به مرطوب کردن انگشت (از طریق لب و دهان و یا از طریق جا انگشتی) را جهت ورق زدن، از بین می‌برد. استفاده از «دستکش مطالعه و تورق» بهترین ابزار برای پیش‌گیری از هر گونه بیماری پوستی و صدمات ناشی از محیط کار خواهد بود و منجر به حفاظت منابع از نظر رطوبت و فرسودگی خواهد شد در صورت استفاده از دستکش جدید، در طول ساعات کار روزانه، در حد خیلی زیادی نیاز به شستن دست‌ها کاهش خواهد یافت. در نتیجه بدست آمده از سؤال ۶ پرسش‌نامه (پس از آزمایش)، اکثر کارکنان کتابخانه‌ها استفاده از «دستکش مطالعه و تورق» را بیشتر از سایر دستکش‌ها ترجیح می‌دهند. در صورت استفاده از دستکش مطالعه در مقایسه ورق زدن با دست، تا حد خیلی زیادی منجر به افزایش سرعت تورق خواهد شد. «دستکش مطالعه و تورق» از نظر حفاظت در برابر گرد و غبار و از نظر راحتی تورق رضایت کتابداران را کاملاً جلب کرد. در نتیجه بدست آمده از سؤال ۱۲ پرسش‌نامه (پس از آزمایش)، بیش از ۷۹ درصد کارکنان کتابخانه‌ها اظهار داشته‌اند که استفاده از «دستکش مطالعه و تورق» برای ورق زدن نسخ خطی، نشریات، اسناد و مدارک و کتاب‌ها بسیار مؤثر است. اکثر کارکنان پس از کار با دستکش مورد آزمایش، تأیید کردند که در طول روز و برای هر مدتی که از «دستکش مطالعه و تورق» استفاده شود، دست‌ها در آن عرق نمی‌کند.

با توجه به نتیجه به دست آمده از پژوهش، بیش از ۹۴ درصد از کتابداران ضمن استفاده از «دستکش مطالعه و تورق»، آن را به عنوان دستکش مخصوص کتابداری تأیید کردند.

اکثر کتابداران و کارکنان کتابخانه‌ها تأیید کردند که وجود «آرم و علامت رازک» بر روی دستکش مطالعه و تورق، در حد خیلی زیاد بر اهمیت، شناخت و اطمینان آن می‌افزاید.

پیشنهادات

کتابخانه‌ها بیشتر باید به فکر سلامتی و بهداشت کتابداران و کارکنان خود باشند لذا، توصیه می‌شود

منابع

- آماجی، علی، (۱۳۷۴). «بررسی وضعیت کلی کتابخانه‌های خطی: مجلس مرکزی دانشگاه تهران ملی، ملک». پایان نامه، دانشکده علوم تربیتی، دانشگاه تهران.
- احمدی فصیح، صدیقه، (۱۳۸۰). «بررسی مسائل و مشکلات نشریات ادواری فارسی موجود در بخش نشریات ادواری کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران از دریافت تا ارائه خدمات» پایان‌نامه فوق لیسانس کتابداری دانشگاه آزاد واحد تهران شمال.
- ارجمند، محمدرضا، (۱۳۷۵). «شیوه‌های آسیب‌شناسی و مرمت آثار کاغذ». قم: کتابخانه آیت‌الله مرعشی نجفی.
- انوری، حسن، (۱۳۸۱). «فرهنگ بزرگ سخن».
- پرتو، بابک، (۱۳۸۰). «حفاظت و نگهداری مواد کتابخانه‌ای». تهران سمت.
- پیرخایفی، علیرضا، (۱۳۸۲). «نقش خلاقیت در کار آفرینی». روزنامه همشهری ۸۲/۸/۱۳.
- حافظ نیا، محمد، (۱۳۷۷). «مقدمه ای بر روش تحقیق در علوم انسانی» تهران، سمت.
- دانش نوران، مریم، (۱۳۷۵). «بررسی چگونگی حفظ و مراقبت از مواد کتابخانه‌ای در کتابخانه‌های اختصاصی تهران». پایان‌نامه فوق لیسانس کتابداری، دانشگاه آزاد واحد تهران شمال.
- درايو، والتر، (۱۳۷۰) «شیمی و تکنولوژی پلاستیک‌ها»؛ ترجمه عیسی یآوری، موسی قائمی؛ تهران: مرکز نشر دانشگاهی.
- دایره المعارف ایمنی و بهداشت کار، (۱۳۸۰، ج. ۲). ترجمه و تدوین: وزارت کار و امور اجتماعی معاونت تنظیم روابط کار. تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- دایره المعارف ایمنی و بهداشت کار، (۱۳۸۰، ج. ۳). ترجمه و تدوین: وزارت کار و امور اجتماعی معاونت تنظیم کار. تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- دهخدا، علی‌اکبر، (۱۳۷۳). «لغت‌نامه دهخدا».
- ربیعی، افسانه، (۱۳۷۰). «جوشکاری پلاستیک‌ها». تهران: انتشارات مهرآب.
- رحیمی ریشه، احمدرضا، (۱۳۸۴). «نسخه‌خطی و فهرست‌نگاری در ایران: مجموع مقالات و جستارها به پاس زحمات سی‌وساله فرانسیس ریشارد نسخه‌شناس
- برجسته فرانسوی». تهران: مرکز پژوهشی میراث مکتوب.
- سعیدیان، عبدالحسین، (۱۳۷۸، ج. ۳). «دایره‌المعارف نو» تهران.
- سلطانی، پوری، (۱۳۸۱). «دانشنامه کتابداری و اطلاع رسانی». تهران: فرهنگ معاصر.
- عبدالله خان گرجی، مهناز، (۱۳۸۳). دستورالعمل حفاظت و نگهداری آثار کاغذی. پیام بهارستان، سال چهارم، شماره ۴۴، بهمن ۱۳۸۳.
- فهیمی، مهدی، (۱۳۷۸). «پروانه ثبت اختراع و مراحل ثبت آن» پیام کتابخانه، دوره نهم، شماره اول (پیاپی ۳۲) بهار ۱۳۷۸.
- فیوضات، جاوید، (۱۳۷۲). «فرهنگ و دانستنی علمی و ملی برای حفاظت و ترمیم آثار هنری». تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- قاسمی، فرید، (۱۳۸۳). «اولین‌های مطبوعات ایران». تهران نشرآبی.
- قوانین ثبت اختراع، (۱۳۸۶). مشتمل بر شصت و شش ماده در جلسه مورخ هفتم آبان‌ماه یکهزار و سیصد و هشتاد و شش کمیسیون قضائی و حقوقی مجلس شورای اسلامی طبق اصل هشتاد و پنجم (۸۵) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران تصویب گردید و پس از موافقت مجلس با اجراء آزمایشی آن به مدت پنج سال در تاریخ ۱۳۸۶/۱۱/۲۳ به تأیید شورای نگهبان رسید.
- لیه ناردی، آن، (۱۳۷۹). «راهنمای حفاظت، نگهداری و مرمت کاغذ». ترجمه ابوالحسن سرقد مقدم. مشهد: بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی.
- مرتضوی، ناهید، (۱۳۷۷). «وسایل و تجهیزات کتابخانه‌ها» فصل نامه کتاب، دوره نهم، شماره ۳ و ۴، پاییز و زمستان ۱۳۷۷، ص ۹۱.
- مشیریان، سید داوود، (۱۳۸۱). «بررسی صدمه‌دستکش‌های جراحی بعد از عمل جراحی عمومی توسط جراحان عمومی بیمارستان آریا و ۲۲ بهمن در سال ۸۱-۱۳۸۰» پایان نامه دکترای علوم پزشکی، دانشگاه آزاد واحد مشهد.
- ناصری مالوانی، علیرضا، (۱۳۸۵). «امکان‌سنجی و حفاظت و نگهداری نسخ‌خطی در کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه

نیکنام، مهرداد، (۱۳۷۱). «آفت‌ها و آسیب‌های مواد کتابخانه»- تهران: دبیرخانه هیأت‌امنای کتابخانه‌های عمومی کشور.

ورتر، آائی، ۱۳۶۴. «حفاظت چرم، استخوان عاج و مواد بایگانی‌ها». ترجمه مهداد و حدتیة- تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد، اداره کل موزه‌ها.

تهران، ملی، ملک، مرعشی نجفی، مرکزی آستان قدس رضوی با طرح‌دیجیتالی کردن این نسخ». پایان‌نامه فوق لیسانس کتابداری دانشگاه آزاد واحد تهران شمال.

نصرآبادی، حمید، (۱۳۸۰). «کاغذ مواد تشکیل دهنده کاغذ و تخریب آن» پیام بهارستان، سال دوم شماره دهم.

